

مجمع آموزش غیردولته مکتب الصادق (ع)
تأسیس ۱۳۷۳

دیرستان مکتب الصادق (ع)

منطقه ۱۸ تهران

تاریخ معاصر ایران

کلیه رشته ها (به استثنای ادبیات علوم

و انسانی - علوم و معارف اسلامی)

پایه یازدهم

تهیه و تنظیم از

مهدی رضا خادم‌لو

درس پانزدهم

ربع قرن سیطره آمریکا بر ایران بیست و هشتم مرداد

در این درس با پیامدهای کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و سیطره آمریکا بر سرنوشت سیاسی و اقتصادی ایران و تثبیت پایه های دیکتاتوری شاه و سرکوب مخالفان و تأسیس ساواک آشنا می شویم.

اوضاع سیاسی ایران پس از کودتای ۲۸ مرداد

آمریکا که در زمان دولت دکتر مصدق از کمک به ایشان اجتناب می کرد، پس از پیروزی **کودتاجیان**، کمک های زیادی در زمینه های نظامی و اقتصادی به **دولت کودتا** کرد.

با روی کار آمدن **دولت نظامی فضل الله زاهدی**، فضای تیره ای در جامعه ایران حکم فرما شد.

فضل الله زاهدی

اوضاع سیاسی ایران پس از کودتای ۲۸ مرداد

بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۳۲ فرمانداری نظامی تهران به **سرتیپ تیمور بختیار** سپرده شد.

تیمور بختیار که افسری **بی رحم و خون ریز** بود، برای استقرار و تثبیت حکومت کودتا، سرکوب نیروهای ضدکودتا و میهن دوست را آغاز کرد.

سرتیپ تیمور بختیار

برخورد شدید با عوامل دولت دکتر مصدق

عده بسیاری از مخالفان را دستگیر و زندانی کرد و عده‌ای از آن‌ها تبعید و تیرباران شدند.

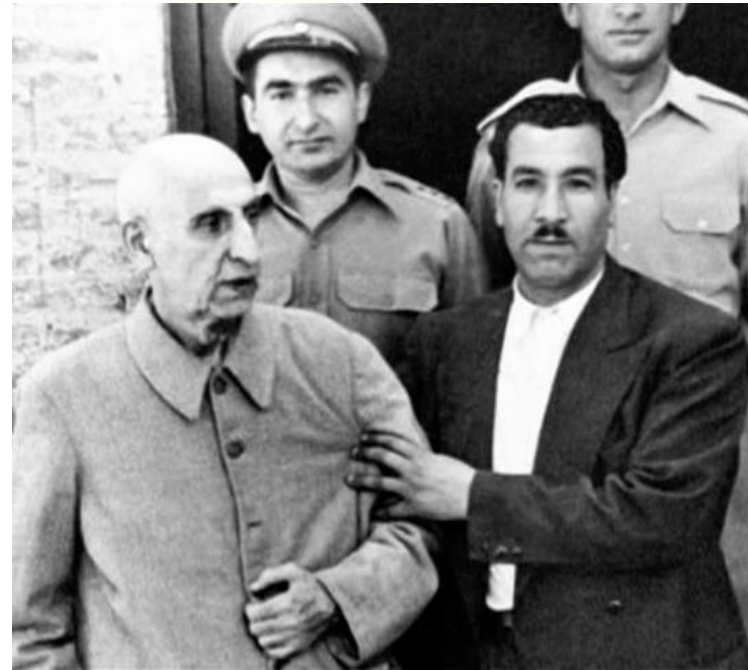
تظاهرات شهرستان‌ها و تهران با سرکوب شدید مواجه شد؛ فرمانداری نظامی، همچنین سقف بازار تهران را تخریب و جمعی از بازاریان را به جزیره خارک تبعید کرد.

دستگیری دکتر فاطمی وزیر خارجه دکتر مصدق

زندانی و تبعید دکتر مصدق

در جریان کودتا ۲۸ مرداد ۳۲ دکتر محمد مصدق **دستگیری** شد، پس از آن در **دادگاه نظامی** محاکمه و به **سه سال** زندان محکوم شد، اما ایشان عملاً تا **آخر عمر** در احمدآباد، روستایی در اطراف تهران تحت نظر بود.

دادگاهی دکتر مصدق در دادگاه نظامی

محل تبعید دکتر مصدق از سال ۳۲ تا سال ۴۵ در احمدآباد

دفن دکتر مصدق در اتاقش

فکر کنید و پاسخ دهید :

به نظر شما هدف از تشکیل فرمانداری نظامی در تهران پس از کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟

- ۱- تثبیت حکومت کودتا و سرکوب نیروهای ضد کودتا و میهن دوست ایران
- ۲- جلوگیری از وقوع حرکت های احتمالی مخالف با حکومت کودتا و بیگانگان حامی آن

انتخابات دوره هجدهم مجلس شورای ملی

در آستانه برپایی انتخابات دوره هجدهم مجلس شورای ملی در محیط وحشت و خفقان، آیت الله کاشانی و نهضت مقاومت ملی مجلس فرمایشی که دست ساخته و مطیع حکومت کودتا بود، به مخالفت پرداختند.

برقراری رابطهٔ مجدد ایران و انگلیس

بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۳۲، میان دولت کودتا و انگلیس رابطه برقرار شد.

سر دنیس رایت کاردار انگلیس وارد تهران شد و دو دولت ایران و انگلیس طی اعلامیه‌ای برقراری روابط سیاسی را اعلام کردند. در پی آن آیت الله کاشانی با این اقدام دولت زاهدی مخالفت کرد.

سر دنیس رایت

در ۱۶ آذر ۱۳۳۲ دانشجویان دانشگاه تهران با اطلاع از ورود نیکسون معاون رئیس جمهور امریکا به ایران و نیز در اعتراض به تجدید روابط ایران و انگلیس به تعطیل کردن کلاس های درس و جمع شدن در دانشکده فنی پرداختند.

با محاصره دانشگاه توسط
مأموران فرمانداری نظامی و
تیراندازی به طرف دانشجویان
در محل دانشکده فنی دانشگاه
تهران، **سه** نفر از دانشجویان به
شهادت رسیدند.

انقصاد قرارداد کنسرسیوم نفت ایران

قرارداد کنسرسیوم نفت یک قرارداد استعماری بود که بین ایران و چند شرکت نفتی **آمریکایی، انگلیسی، فرانسوی و هلندی** بسته شد.

این قرارداد با هدف بهره برداری از مخازن نفت ایران توسط حکومت دست نشانده شاه به ایران تحمیل شد. این قرارداد که **مغایر** با قانون ملی شدن **صنعت نفت** بود، مجدداً نفت ایران را زیر سیطره بیگانگان درآورد.

کنسرسیوم اختلافات میان آمریکا و انگلستان را برسر مسئله نفت ایران حل کرد و همه ثمرات مبارزه ملت ایران در جریان نهضت ملی شدن نفت را بر باد داد.

حضور مستشاران آمریکایی در ایران

یکی از **بندهای قرارداد** کنسرسيوم، **پرداخت غرامت** از سوی ایران به شرکت سابق نفت انگلیس و ایران بود. اما این پایان تاوان سنگین ملت ایران برای ملی کردن نفت نبود؛ بلکه تأسف بارترا از آن، حضور فزاینده **مستشاران آمریکایی** بود که به تدریج مقدرات سیاسی، اقتصادی و نظامی ایران را زیر سلطه نوین آمریکا برد.

برکناری زاهدی و روی کار آمدن حسین علاء

سپهبد فضل الله زاهدی عامل اجرای کودتای ۲۸ مرداد ۳۲ که خود را «تاجبخش» شاه می دانست، به علت **اشتهار** به حیف و میل کمک های آمریکایی ها و بی اعتنایی به شاه، با کمک انگلیسی ها، کنار گذاشته شد و **حسین علاء** به نخست وزیر رسید.

زاهدی

دولت بی اختیار حسین علاء

با روی کار آمدن **حسین علاء**، وزیر سابق دربار که در برابر شاه و نزدیکان او اراده و اختیاری نداشت، شاه گام مهمی در **تحکیم قدرت استبدادی اش** برداشت و معیار قدرت دولت، شخص او شد.

www.psri.ir

حسین علاء

پیوستن ایران به پیمان بغداد

از حوادث مهم دوران نخست وزیری حسین علاء، پیوستن ایران به پیمان امنیتی بغداد بود. پیمان بغداد به توصیه آمریکا ابتدا بین کشورهای **ترکیه و عراق** امضا شد و سپس **پاکستان و ایران** نیز به آن پیوستند. این پیمان با هدف کامل کردن **حلقه محاصره شوروی**، به بهانه خطر کمونیسم و بر مبنای نظریه «آیزنهاور» رئیس جمهور آمریکا، تشکیل شد. عضویت ایران در این پیمان بغداد، سیاست بی طرفی ایران را نقض می کرد.

مخالفت با پیمان بغداد در ایران

شهید نواب صفوی رهبر **فداییان اسلام** از مخالفان سرسخت این پیمان بود؛ زیرا معتقد بود که ورود ایران در پیمان بغداد زمینه ساز سلطه نظامی آمریکا بر ایران است. پس از عضویت ایران در پیمان بغداد و امضای قرارداد نظامی دو جانبه با آمریکا، حضور نظامیان و مستشاران آمریکایی در ایران گسترش یافت.

شهید نواب صفوی

سیدمجتبی میرلوحی معروف به نواب صفوی در خانواده‌های روحانی در محله خانی آباد تهران متولد شد. وی پس از اتمام دوره متوسطه برای تحصیل علوم دینی به نجف رفت. او با تأسیس جمعیت فداییان اسلام موفق شد جوانان متدیّنی که عزم مبارزه با رژیم پهلوی را داشتند، گرد هم جمع کند. فعالیت فداییان اسلام در ابتدا یک حرکت فرهنگی بود و با ورود به عرصه سیاست تبدیل به یک کانون تأثیرگذار در صحنه سیاسی کشور شد. فداییان اسلام در نهضت ملی شدن نفت و روی کار آمدن دولت دکتر مصدق نقش مهمی ایفا کردند.

شهید نواب صفوی طرح حکومت اسلامی و اجرای آن را در قالب کتاب راهنمای حقایق پیشنهاد کرده بود. سرانجام نواب صفوی به همراه یارانش، **خلیل طهماسبی**، **سید محمد واحدی** و **مظفر ذوالقدر** در ۲۷ دی ماه ۱۳۳۴ تیرباران شدند و به شهادت رسیدند.

تأسیس ساواک در ایران

پس از کودتای ۲۸ مرداد ۳۲، آمریکایی ها تصمیم گرفتند ایران را به **پایگاه اصلی** قدرت خود در منطقه تبدیل کنند؛ بنابراین، شاه که راه بقای خود را در تبعیت از آمریکا می دانست، به کمک مستشاران آن کشور به تشکیل سازمان مخوف ساواک (**سازمان اطلاعات و امنیت کشور**) اقدام کرد.

اهمیت ساواک برای آمریکا

اهمیت تأسیس ساواک از دیدگاه آمریکا به دو جهت بود:

۱- همسایگی ایران با شوروی، به عنوان رقیب اصلی آمریکا

۲- حفظ و تثبیت نفوذ آمریکا در ایران

چگونگی تأسیس ساواک در ایران

این سازمان با هدایت و حمایت **سرویس های اطلاعاتی آمریکا** و انگلیس و سپس با کمک سازمان اطلاعاتی اسرائیل (**موساد**) به صورت یک تشکیلات **مخوف امنیتی و اطلاعاتی** درآمد؛ اما به جای آن که دستاوردهای اطلاعاتی خود را در جهت **منافع کشور** به کار گیرد، در خدمت **تأمین منافع آمریکا** و **انگلیس و سپس اسرائیل** و به عنوان مانعی در برابر توسعه شوروی و کمونیسم قرار گرفت

اولین رئیس ساواک

سپهبد تیمور بختیار
به عنوان اولین رئیس
ساواک انتخاب شد.
بختیار یکی از بی رحم
ترین افسران ارتش و
فرماندار نظامی تهران
بود.

عملکرد ساواک علیه مخالفان

سازمان ساواک که گسترده ترین نهاد اطلاعاتی و امنیتی در حکومت محمدرضا شاه بود، از سال ۱۳۳۶ تا ۱۳۵۷ نقش مهمی در **شناسایی** و **سرکوب** گروه های مخالف داشت. ساواک علاوه بر **شکنجه** جسمی و روحی مخالفان رژیم و ایجاد جو اختناق، رعب و وحشت، دولت مردان و نمایندگان مجلسین را نیز کنترل می کرد.

تشکیل دولت منوچهر اقبال

در فروردین ۱۳۳۶ حسین علاء
از نخست وزیری استعفا کرد
و بعد از ایشان دکتر منوچهر
اقبال، وزیر دربار، به نخست
وزیری رسید.

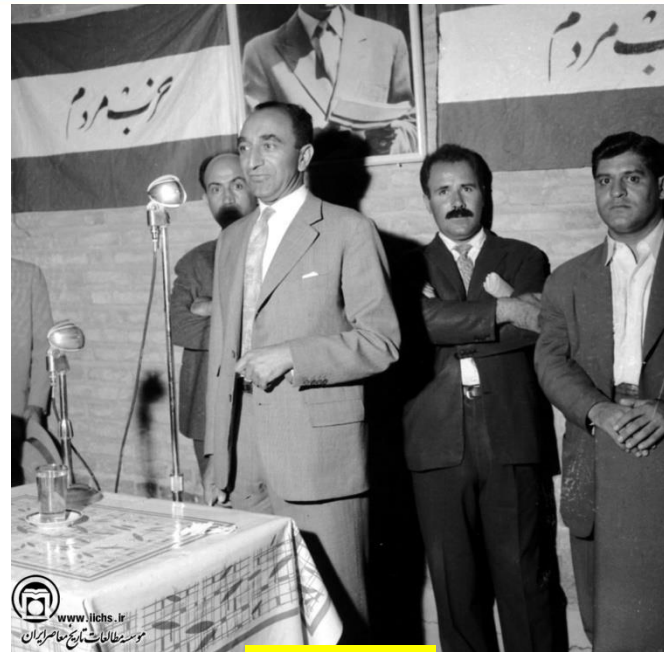
منوچهر اقبال

حسین علاء

تشکیل احزاب در ایران در زمان پهلوی

محمدرضا پهلوی که حکومتش با مشکل فقدان مشروعیت و نبود آزادی سیاسی روبه رو بود، برای جلب افکار عمومی، دست به تأسیس دو **حزب «ملّیون»** (اکثریت) به رهبری نخست وزیر، دکتر اقبال، و **«حزب مردم»** (اقلیت) به رهبری **اسدالله علم** زد. از آن به بعد، سال های طولانی، مطبوعات کشور صحنه جنجال های سطحی و ساختگی میان دو حزب دولتی بودند، تا توهم وجود دموکراسی های غربی در ایران را در ذهن ها ایجاد کنند.

اسدالله علم

۱- پس از کودتای ۲۸ مرداد، چه وضعیتی بر مملکت حاکم شد؟

با روی کار آمدن دولت نظامی زاهدی، فضای تیره ای در جامعه ایران حکم فرما شد، فرمانداری نظامی تهران به سر تیپ تیمور بختیار سپرده شد. او که افسری بی رحم و خونریز بود، تلاش های خود را برای استقرار و تثبیت حکومت کودتا و سرکوب نیروهای ضد کودتا و میهن دوست آغاز کرد. به این ترتیب، عده بسیاری از مخالفان دستگیر و زندانی و عده ای دیگر، تبعید و تیرباران شدند. تظاهرات شهرستانها و تهران با سرکوب شدید مواجه شد. همچنین فرمانداری نظامی، سقف بازار تهران را تخریب و جمعی از بازاریان را به جزیره خارک تبعید کرد.

۲- علت مخالفت شهید نواب صفوی با پیمان بغداد چه بود؟

او معتقد بود که ورود ایران در پیمان بغداد، زمینه ساز سلطه نظامی آمریکا بر ایران است.

۳- تأسیس ساواک از چه جنبه هایی برای آمریکا اهمیت داشت؟

- ۱- همسایگی ایران با شوروی، به عنوان رقیب اصلی آمریکا
- ۲- حفظ و تثبیت نفوذ آمریکا در ایران

۴- بیگانگان چه نقشی در تأسیس و اداره کردن ساواک داشتند؟

ساواک، با هدایت و حمایت سرویس‌های اطلاعاتی آمریکا و انگلیس و سپس با کمک سازمان اطلاعاتی اسرائیل (موساد)، به صورت یک تشکیلات مخوف امنیتی و اطلاعاتی درآمد.

۱- در مورد واقعه ۱۶ آذر ۱۳۳۲ و یا واقعه اول بهمن ۱۳۴۰ دانشگاه تهران مطلبی تهیه کنید.

۲- در زمینه دستگیری و محاکمه اعضای یکی از احزاب سیاسی در دوره حاکمیت فرمانداری نظامی تهران مطلبی تهیه کنید.

سوالات متن

۱- سرانجام دکتر مصدق پس از کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟

دکتر مصدق پس از دستگیری، در دادگاه نظامی محاکمه و به سه سال زندان محکوم شد و عملاً تا آخر عمر در احمد آباد، روستایی در اطراف تهران، تحت نظر بود.

۲-در آستانه برپایی انتخابات دوره هجدهم مجلس ملی، چه کسانی به مخالفت با مجلس فرمایشی برخاستند؟

شورای آیت الله کاشانی و نهضت مقاومت ملی

۳- سردنيس رايت كه بود و به چه منظوري به تهران آمد؟

كاردار انگليس - براي اعلام برقراري روابط سياسي ايران و انگليس

۴- قرارداد کنسرسیوم نفت چه بود؟ با چه هدفی به ایران تحمیل شد؟

یک قرارداد استعماری بود که بین ایران و چند شرکت نفتی آمریکایی، انگلیسی، فرانسوی و هلندی بسته شد. این قرارداد با هدف بهره برداری از مخازن نفت ایران، توسط حکومت دست نشانده شاه به ایران تحمیل شد.

۵- پیامدهای قرارداد کنسرسیوم نفت چه بود؟

کنسرسیوم، اختلافات میان آمریکا و انگلستان را بر سر مسئله نفت ایران حل کرد و همه ثمرات مبارزه ملت ایران در جریان نهضت ملی شدن نفت را بر باد داد.

۶- سپهد زاهدی به چه دلیل و با کمک چه کسانی از نخست وزیری برکنار شد؟

به علت اشتهاار به حیف و میل کردن کمک های آمریکایی ها و بی اعتنایی به شاه و با کمک انگلیسی ها

۷- با روی کار آمدن حسین علاء، چه دگرگونی هایی در اوضاع سیاسی ایران صورت گرفت؟

شاه گام مهمی در تحکیم قدرت استبدادی اش برداشت نه و معیار قدرت دولت، شخص او شد.

۸- پیمان بغداد به توصیه کدام کشور و بین کدام کشورها و با چه هدفی امضا شد؟

به توصیه آمریکا ابتدا بین کشورهای ترکیه و عراق امضا شد و سپس پاکستان و ایران نیز به آن پیوستند. با هدف کامل کردن حلقه محاصره شوروی

۹- پیمان بغداد به چه بهانه ای و بر مبنای نظریه کدام شخص تشکیل شد؟

به بهانه دفع خطر کمونیسم و بر مبنای نظریه «آیزنهاور» رئیس جمهور آمریکا تشکیل شد.

۱۰- نتیجه عضویت ایران در پیمان بغداد و امضای قرارداد دو جانبه با آمریکا چه بود؟

گسترش حضور نظامیان و مستشاران آمریکایی در ایران

۱۱- اولین رئیس ساواک چه کسی و چگونه فردی بود؟

سپهبد تیمور بختیار، یکی از بی رحم ترین افسران ارتش و فرماندار نظامی تهران بود.

۱۲- حکومت محمدرضا شاه دچار کدام کمبودها بود؟

فقدان مشروعیت و نبود آزادی سیاسی

۱۳- محمدرضا شاه پهلوی برای جلب افکار عمومی دست به تأسیس کدام احزاب سیاسی زد؟

- ۱- حزب «ملیون» (اکثریت)، به رهبری نخست وزیر، دکتر منوچهر اقبال
- ۲- حزب «مردم» (اقلیت)، به رهبری اسدالله علم

خدانگدار

با آرزوی توفیق برای شما دانش آموزان عزیز

دبیرستان مکتب الصادق – خادملو